

Wprowadzenie

Przemiany rodziny, diagnozowane i opisywane na różne sposoby, jako kryzys, zanik czy rekonstrukcja, pozostają ważnym tematem dyskursu socjologicznego. W pewnym sensie dyskusja ta jest napędzana przez dyskursy medialne i polityczne. Nawet pobieżne przejrzenie gazet pozwala na rozeznanie, że rodzina, a przede wszystkim prokreacja, jest dzisiaj ważnym tematem politycznym, szczególnie w kontekście rynku pracy i systemu emerytalnego. Medialne poszukiwania koncentrują się też na sensacyjnych wątkach obyczajowych, które można traktować jako egzemplifikacje niektórych socjologicznych prognoz dotyczących rodziny. Rodzina opisywana przez media nie jest jednorodna. Z jednej strony widzimy kryzys rodziny rozpadającej się pod wpływem aksjologicznych zawirowań, określanych jako patologiczne zjawiska przemocy w rodzinie, problemy związane z ubóstwem, bezrobociem czy migracją. Coraz częściej media realizują też funkcję wzorcotwórczą, proponując różnego rodzaju poradniki dotyczące życia rodzinnego bądź konstruując sielankowy obraz rodziny szczęśliwej, najczęściej w telewizyjnym serialu. Wielopłaszczyznowy medialny dyskurs jest konsekwencją zmian, jakie zachodzą w pozamedialnej rzeczywistości. Przemiany, jakich jesteśmy świadkami, a które trudno ogarnąć, jak mówi Zygmunt Bauman w wywiadzie z Jackiem Żakowskim („Polityka” 2010), koncentrują się wokół indywidualizacji, ale także dyferencjacji strukturalnej, deinstytucjonalizacji, pluralizmu kulturowego (Mariański 1995). Uniezależnienie się różnych sfer życia społecznego, które wprawdzie oddziałują na siebie, ale w sensie normatywnym stają się od siebie niezależne, pogłębiające się roszczenie autonomii względem instytucji niosących wartości i normy na rzecz ich selektywnego wyboru i dopasowania do indywidualnych projektów oraz radykalna prywatyzacja jednostkowych decyzji mają swoje konsekwencje w wielu obszarach życia społecznego, a szczególnie w obszarze życia rodzinnego.

O przemianach rodziny jest ta książka. Wszyscy Autorzy, których teksty można przeczytać w tym tomie, dostrzegają zmiany w obszarze rodziny w aspekcie ilościowym oraz jakościowym. Przemiany, jakim podlega rodzina, można opisywać w różnych kategoriach, z różnych perspektyw, pokazując jednocześnie wagę tego dyskursu, gdyż rodzina pozostaje ważna zarówno w kontekście indywidualnym, jak i zbiorowym.

Książkę otwiera tekst ukazujący rodzinę trzeciej fali, oczywiście w nawiązaniu do koncepcji Alvina Tofflera. Opierając się na danych GUS i Eurostatu, Joanna Wróblewska pokazuje charakterystyczne dla trzeciej fali przemiany zachodzące w rodzinie. Tekst jest swoistą zapowiedzią kolejnych artykułów, które traktują już o „nowej” rodzinie nuklearnej i alternatywnych formach życia rodzinnego. Małgorzata Szyszka przedstawia rodzinę migracyjną, która doświadcza konsekwencji zmian zachodzących we współczesnym świecie. Mobilność – cecha globalizacji – skutkuje tym, że zanikają więzi pokoleniowe i rodzinie potrzebna jest pomoc z zewnątrz. Kolejny tekst traktuje o rodzinie w województwie lubuskim, która zdaniem Autorki – Joanny Frątczak-Müller – mogłaby stanowić egzemplifikację wielokrotnie opisywanych w literaturze zmian w obszarze rodziny, na przykład zmiany jakości i długości trwania poszczególnych faz ontogenetycznego rozwoju rodziny, wzorców dietności i podziału ról płciowych, upowszechnianie form alternatywnych dla życia rodzinnego (województwo lubuskie jest na drugim miejscu w kraju, jeżeli chodzi o liczbę rodzin monoparentalnych). O alternatywnych formach życia rodzinnego, a dokładniej o „rodzinach z wyboru”, pisze Miłosz Ukleja, ukazując je jako konsekwencje zmian tożsamościowych i procesów indywidualizacji. Mariola Piszczatowska-Oleksiewicz dowodzi, że w opinii Polaków pomoc rodziców dzieciom zawsze się należy (także wtedy, kiedy są już pełnoletnie). Jest to konsekwencją swoistego rozciągnięcia się dzieciństwa, jednocześnie pokazuje wagę rodziny jako instytucji pomocowej. Ciekawy tekst prezentuje Magdalena Żadkowska, która bazując na mało znanej w Polsce socjologii Jeana Claude’a Kaufmanna, snuje opowieść o roli zmywarki w polskiej rodzinie. Niezależnie od deklaracji o partnerstwie w związkach na przykładzie „zwykłej” pralki pokazuje, w jaki sposób odgrywane są codzienne role w rodzinie. Trzy kolejne teksty dotyczą mężczyzn w rodzinie. Warto podkreślić, że żaden autor nie skoncentrował się na roli kobiet w rodzinie, co również jest charakterystycznym dowodem zachodzących zmian. Dorota Majka-Rostek pokazuje wzorce nowego ojcostwa, Anna Szklarska i Anna Królikowska rekonstruuje wizerunek mężczyzny w rodzinie szkicowany przez twórców reklam, a Justyna Nesterowicz-Wyborska wskazuje na potencjalną niespójność pomiędzy pożądanym a realizowanym wzorem ojcostwa. Ostatni tekst – Agnieszki Mościckiej-Bogacz – dotyczy wizerunku matki w prasie katolickiej, a dokładnie w „Naszym Dzienniku”. Kreowany w tym medium wizerunek kobiety jest wyraźnie normatywny – sugeruje, jaka kobieta powinna być: powinna realizować się poprzez macierzyństwo.

Rodzina pozostaje bardzo ważnym elementem życia społecznego. Gdyby takim nie była, nie toczyłyby się wokół niej tak emocjonalne spory. Naukowe opisywanie rodziny ma wartość nie tylko poznawczą, ale też w wielu przypadkach może przełożyć się na udoskonalanie polityk społecznych. Rodzina jest odpowiedzialna za najważniejsze dla społeczeństw procesy związane z prokreacją, socjalizacją i wychowaniem. Odpowiedzialność ta nie wynika tylko z moralnych zasad

czy tradycji. Jest elementem systemu prawnego i ekonomicznego, co jeszcze wyraźniej pokazuje jej istotność dla współczesnych społeczeństw.

Prezentowana publikacja jest owocem pracy grupy tematycznej: małżeństwo i rodzina – stan, kondycja, funkcjonowanie, przemiany. Autorzy umieścili tutaj artykuły, które są zredagowanymi referatami przedstawionymi na zjeździe o tej tematyce, uzupełnionymi o uwagi płynące z burzliwych, aczkolwiek owocnych, dyskusji. Chciałabym podziękować wszystkim osobom, które uczestniczyły we wspólnej debacie.

Bibliografia

- Bauman Z., Żakowski J. (2010), *Świat po pigułce* – wywiad z prof. Zygmuntem Baumanem, „Polityka”, 22.12.2010.
- Mariański J. (1995), *Młodzież między tradycją i ponowoczesnością. Wartości moralne w świadomości maturzystów*, RW KUL, Lublin.